

Паэтычнасць пейзажных малюнкаў у паэме Якуба Коласа «Рыбакова хата»

Якуб Колас вельмі любіў сваю родную зямлю і свой народ, тонка адчуваў і ўлаўліваў самыя нязначныя зрухі ў праявах прыроды. Пад пяром мастака беларускі пейзаж ажываў і набываў непаўторнае гучанне. Сёння агульнапрызнана, што неад'емным элементам стылю творчасці Я.Коласа з'яўляюцца мастацкія апісанні прыроды, поўныя гукаў і фарбаў, колераў і зрухаў.

Паэма Я. Коласа «Рыбакова хата» асвятчае тэму Заходняй Беларусі, тэму барацьбы за ўз'яднанне беларускага народа ў адзінай Савецкай дзяржаве. Твор вызначаецца шырынёй паказу рэчаіснасці таго часу, дакладнасцю апісання гістарычных падзей і аб'ёмнасцю чалавечых характараў і вобразаў. У эпічную тканіну тэкста аўтар умела ўводзіць лірычныя адступленні і пейзажныя замалёўкі, якія паглыбляюць ідэю паэмы, падкрэсліваюць сувязь жыцця чалавека і прыроды. Пад позіркам мастака слова прырода напаўняецца жыццём, набывае свой непаўторны ідэал прывабы:

*Глядзіць у вокны зімні вечар.
Кладзецца мрок на чысты двор.
Мароз-мастак рукой старэчай
На шыбах піша свой узор.
Ляжыць зямля ў адценні белым,
І дрэвы ў шэрані стаяць.
Спакой халодны, амярцвелы
Паклаў на ўсё сваю пячаць. [2, с.7]*

Паэма пачынаецца з гэтых прыродаапісальных радкоў, якія з'яўляюцца не проста пэўным лірычным запевам, а своеасаблівай мастацкай устаноўкай, звязанай з унутраным станам паэта, што выяўляе яго духоўны эмацыянальны свет і шчырую любоў да свайго краю, да роднай зямлі. Мы бачым, што карціны прыроды персаніфікуюцца. У гэтым і заключаецца вышэйшая здольнасць Я.Коласа слухаць і разумець праявы жыцця, інтуітыўна спасцігаць дзівосную красу вечнага быцця.

Цікава, што некаторыя пейзажныя адступленні з'яўляюцца ўспамінамі з асабістага жыцця пісьменніка:

*Вітаю вас, шляхі - дарогі
У новы свет, у новы край,
Дзе на бязмежныя разлогі
Выходзіць сейбіт і ратай...
Я гэтых новых даляглядаў
Свет успрымаю і свой шлях.
Шумяць зялёныя прысады,
Рунеюць травы ў наплавах...
Зямля шуміць, зямля спявае
На новы голас і напеў...
Ісці ў дарогу час прыспеў -
Дарога ж многа з'яў хавае. [2, с.108-109]*

Лірычныя адступленні, агорнутыя глыбокім унутраным пачуццём заключаюць у сабе сацыяльныя пытанні, што ў сваю чаргу ўзмацняе канцэнтрат чалавечых пачуццяў і тым самым надае рытмічную напружанасць вершаванаму радку паэмы, садзейнічае намяўненню твора асаблівай вобразнай выразнасцю і паэтычнасцю мовы. Не кожны пісьменнік здольны ўласныя эмоцыі і перажыванні зрабіць фактам мастацкай творчасці.

Пейзажныя малюнкi ў «Чыбаковай хаце» поўныя тонкіх аўтарскіх назіранняў, заўсёды захоўваюць сваю маляўнічасць, кантраснасць і асаблівасці нацыянальнага краявіду. Пейзаж паэмы танальна разнапланавы, пастаянна знаходзіцца ў дынаміцы часу. Паэтычныя эцюды прыроды, выконваючы сюжэтную функцыю, фарміруюць эстэтычны густ чытача. Твор Я. Коласа ахоплівае невялікі перыяд гістарычных падзей, аднак тут ёсць апісанні ўсіх пор года. Запамінальныя кразначыя замалёўкі з'яўляюцца тым шырокім эпічным фонам, на якім адбываюцца ўсе падзеі мастацкага палатна. Прырода і людзі тут жывуць і дзейнічаюць узаемазвязана. Асабліва дасканалыя намаляваны аўтарам вобраз заснежанай зімы:

*Зіма стаіць у самай сіле.
Яе няўмытыя снягі,
Як лебядзінных стадаў крыллі,
Ляглі на стрэхі, на стагі.
Па вокны ў гурбы ўвайшлі хаты,
Згубіўшы свой фасон і від,
А вецер пасмы снежнай ваты*

*Сушыцца вывесіў на шчыт.
На голых дрэвах замест лісця
Паклалі шэрань маразы.
Рыцяць, скрыгочуць палазы -
Марозны снег ім цяжка грызці. [2, с.47]*

Арганічны свет Я.Колас успрымае як мыслячую істоту. Паэтычны малюнак зімы чаруе яго сваім дасканалым выглядам эцюднасці і эстэтычнай канстатацыі. Рытміка-інтанацыйны лад вершаваных радкоў запалання сваёй мяккасцю і меладычнасцю. Аўтар не толькі ўслухоўваецца ў акаляючыя яго прыгожыя краявіды, ён у іх пільна ўглядаецца з асаблівым замілаваннем і любоўю.

Якуб Колас - натхнёны пясняр беларускай прыроды. Якал пад яго пяром ажывае і зіхаціць мноствам колераў і адценняў. У «Рыбачкавай хаце» пейзажныя замалёўкі ўпрыгожваюць твор. Паэт прымушае чытача захапляцца пададзенай карцінай жыцця, зрокава ўявіць сабе зіму, вясну, лета, восень.

Майстэрства Коласа-пейзажыста раскрываецца і праз створаны ім у паэме цэльны вобраз вясны, які складаецца з пясочных лірычных замалёвак і знамянуе агульны кругаварот мікракосмасу і макракосмасу :

*Часцей у вокны свеціць сонца,
А ўдзень і капне з капяжа;
Свідруе лёд вада ў палонцы -
Зімы канчаецца мяжа.. [2, с.61]*

Або

*Ужо на сонечных угрэвах
Патрошку поўзаюць снягі,
І смех румяніцца на дрэвах,
Як нейкі веснік дарагі.
Глыбіні поўдня поўны ласкі,
Увысь усходзяць іх шатры
І апускаюць нібы паскі,
На землю промені згары.
Чутно вясны даханне ўсюды :
На сініх далях, на лясх,
На дрэвах, што вартуюць шлях... [2, с.67]*

Гэта - і спеў вады ў ручаях і рэчках, абнаўленне лясоў і гаёў, з'яўленне травы ў лузе, наогул адраджэнне ўсяго жывога. Вобразы вясны падаюцца ў творы ў заповоленым тэмпе і ўтвараюць своеасаблівы паэтычны рытм, які працуе на ўтварэнне празрыстай і відавочнай мастацкай метафары. Вясновы пейзаж поўніцца шырынёй прастору, і кожная яго дэталё заўсёды зменлівая, іскрыстая, рухомая, як адчуванне шчасця і радасці чалавечага існавання. У Сусвеце быцця усё гарманічна паяднана. Паэт сам захоплены шматгалосsem вясновай пары і гэта музыка абуджэння прыроды выклікае ў яго незабыўныя ўспаміны аб мінулых днях, узнаўляе ў яго памяці даўно перажытае і дарагое, дазваляе заглянуць у будучае, якое мроіцца сімфоніяй дзіўнага хараства ў свеце. Вясна, якая прынесла на зямлю радасць аднаўлення, несумненна, імпанавала паэту і жывіла надзею на вызваленне народа з-пад панскай улады:

*Ідзе вясна ў шумлівых водах,
У звонкім срэбры ручаёў
І разлівае мяккі подых,
Як песню нейкую без слоў.
Ідзе і будзіць, нібы маці
У дзень святы сваіх дзяцей,
Узгоркі, гоні, сенажаці
Пад гукі выраю - гусей
І абнімае, туліць, песціць
І дрэва кожнае і куст
Ды нешта шэпча ім пад густ,
Прыносіць радасныя весті. [2, с.87]*

Ідзе час, вясна змяняецца летам, якое заварожвае чарамі дзівоснай красы і натхнёнай працы людзей. Цудоўнае ўраджанне пакідае летні краявід, у якім пануе атмасфера руху, духмянага і сонечнага цяпла. Малюнак гэтай прыгожай пары пададзены праз асабістае ўспрыняцце паэта, падкрэслівае процілегласць паміж сапраўднай рэчаіснасцю і ўзвышанай марай аб шчасці лірычных герояў твора:

*О летні час! дзяцінства мары
І вы, няспраўджаныя сны!
Жывуць у сэрцы вашы чары,
Як водбліск вечнае вясны.
Яны так вабяць, так хваляюць
Сваім прасторам, глыбінёй
І вобраз лета мне малююць
Непераймальнаю рукою.*

*Па гэты час я ў захапленні
Ад гулкіх летніх навальніц,
Ад грозных хмар і бліскавіц... [2, с.141-142]*

Паэтычныя летнія эцюды прасякнуты глыбокім лірычным пачуццём мастака слова. У іх гучыць матыў таго жыцця, якое насуперак усім супрацьдзейным сілам пераможа.

Шырыня ідэйнага зместу паэмы «Рыбакова хата» знаходзіць увасабленне ў багацці і разнастайнасці меладычнага малюнка. І гэта выражаецца ва ўласцівай твору напеўнасці, музыкальнасці, што адпавядае ўнутранаму развіццю аўтарскай думкі паэмы. Колас - пісьменнік свабодна пераходзіць ад апісанняў, эпічных карцін быцця і працы лірычных герояў, да ўласных роздумаў і абагульненняў, дасягаючы высокай мастацкай культуры:

*А сонца жарыць, млеюць далі,
І парнасць землю абняла.
З хваёвых ран, як слёзы жалю,
Буштынам сочыцца смала...*

*За рэчкай луг, такі духмяны.
Пад самы лес бягуць шнуры,
І брыюць спрытна без заганы
Зялёны дол гаспадары.
Грабцы - дзяўчаты, маладзіцы -
Штораз варушацца жывей,
Бо чуюць голас навальніцы,
А хмары суннуцца бліжэй... [2, с. 140]*

Паэт перадае асалоду, якую сонца прыносіць чалавеку - працаўніку, калі сустрэне яго за работай ці ў лузе. Вобраз сонца ў творы сагрэты пачуццём радасці і ўваскрасення жыцця, бяскончасці існавання чалавечага быцця.

Рэалістычны верш паэмы ўбірае ў сябе пушкінскія традыцыі і вызначаецца прастатой, мілагучнасцю, лёгкасцю і ў той жа час яркай вобразнасцю і зрокавасцю. Надыход восені напоўнены своеасаблівым смуткам :

*Работу кончыў серп у полі,
І лета хіліцца на спад,
І плод у сонцавым падоле
За агарожай спеліць сад.
Плывуць дні, ночы у хвалях часу,*

Лета ідзе на сход, на змену яму прыходзіць багатая на ўраджай восень. Мастак слова больш пільна ўслухоўваецца і ўглядаецца ў змяненні аблічча зямлі і ўмовы існавання і працы сваіх герояў.

Малюнкі краявідаў ў паэме маюць выражаную эмацыянальную афарбоўку, якая гарманіруе з настроем людзей, абуджае у іх новыя думкі і пачуцці, падбадзёрвае і натхняе іх на ўчынкi ў імя свабоды, што з'яўляецца паказчыкам універсальнасці характару творчасці нашага песняра.

Пейзаж у паэме «Рыбакова хата» Я. Коласа сведчыць аб вялікім паэтычным майстэрстве аўтара, вастрыні яго назіранняў і дасканаласці перадачы думкі. У апісаннях прыроды мы знаходзім вялікую колькасць метафар, параўнанняў, алегарычных і іншасказальных вобразаў, эпітэтаў, сінонімаў і выразных рэалістычных дэталей. Усё гэта гаворыць аб каларытнасці паэтычнай мовы пісьменніка, якая ўвабрала ў сябе спрадвечнае багацце чалавечага вопыту і дбання, велізарны свет роднай прыроды, свабодны палёт думак і пачуццяў, назіранняў і спадзяванняў беларускага народа.

Літэратура

1. Мушынскі, М.І. Якуб Колас: Летапіс жыцця і творчасці / М.І. Мушынскі. - Мінск, 1982. - 543 с.
2. Колас, Я. Збор твораў: У 12 т. / Я. Колас. - Мінск: Дзяржвыд. БССР, 1963. - Т. 8: Рыбакова хата. Суд у лесе. Адплата. - 444 с.
3. Тычына, М.А. Янка Купала і Якуб Колас: учора і сёння / М.А. Тычына. - Мінск: Беларус. навука, 2012. - 495 с.